

## Соціокультурні аспекти інтеграції внутрішньо переміщених осіб у регіональному вимірі

*Статтю присвячено висвітленню соціокультурних аспектів інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючих регіонах України. Результати авторського соціологічного обстеження дають підстави для висновку, що вимушені переселенці здебільшого обирають регіони, де домінують світослядні орієнтації та настрої, близькі особисто їхнім. Тому виражених ознак соціокультурної напруги між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та населенням досліджуваних регіонів виявлено не було. З'ясовано, що внутрішні вимушені мігранти у західних областях відчувають до себе здебільшого доброзичливе, а у східних – позитивно-нейтральне ставлення місцевого населення. Загалом внутрішньо переміщені особи були доброї думки про мешканців приймаючих регіонів або ж змінили її у позитивному напрямі після переїзду. Виявлено, що понад третина респондентів прагнуть повернутися на малу батьківщину, а менше третини – не визначились зі своїми планами на найближче майбутнє. При цьому встановлено: чим далі від зони конфлікту, тим більшою є частка осіб, котрі прагнуть залишитись у приймаючому регіоні. У статті запропоновано основні шляхи вирішення найгостріших проблем ВПО, залежно від їх планів щодо майбутнього місця проживання.*

*Ключові слова: внутрішньо переміщені особи (ВПО), дослідження, інтеграція, проблеми, зайнятість, ставлення.*

У 2014 р. Україна вперше в історії своєї незалежності зіткнулася з проблемою внутрішньої вимушеної міграції населення з окремих територій Донецької, Луганської областей та АР Крим до інших регіонів. За даними Міністерства соціальної політики України за станом на червень 2016 р. у нашій державі було зареєстровано 1,8 млн ВПО. За цим показником Україна посідає дев'яте місце у світі [1]. Подолання негативних наслідків вимушеної міграції та використання позитивного потенціалу її суб'єктів вимагає концентрації усіх ресурсів на національному рівні та розробки науково обґрунтованих регіональних заходів і програм. Це викликає необхідність моніторингу проблем переселенців, визначення на цій основі пріоритетних шляхів їх вирішення та способів сприяння інтеграції, реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Гострота й актуальність проблем, пов'язаних з внутрішньо переміщеними особами, зумовили значний інтерес до неї науковців з цілого світу. Зокрема, питанням ВПО, моделям інтеграції мігрантів у приймаючий соціум, аналізу міграційної політики присвячено праці таких зарубіжних учених: Дж. Беррі (J. Berry), К. Бран (K. Brun), П. Качмарчик (P. Kaszmarczyk), К. Кельдстадлі (K. Kjeldstadli), Е. Муні (E. Mooney), К. Фіонг (K. Phuong) та ін.

За останній період українські науковці провели низку досліджень, конференцій, круглих столів, які присвячені проблемам ВПО. Зокрема, на засіданні Президії НАН України (жовтень 2014 р.) Е. М. Лібанова представила наукову доповідь, у якій було здійснено оцінку масштабів переселення та настроїв переселенців; охарактеризовано основні загрози, спричинені масовим переселенням; розроблено пропозиції щодо вирішення основних проблем ВПО [2, с. 15-24]. На основі керівних принципів ООН щодо ВПО та ґрунтового аналізу зарубіжного досвіду О. А. Малиновська запропонувала основні шляхи вирішення їхніх проблем [3]. Соціальному захисту внутрішньо переміщених осіб, соціокультурним виявам міграції та темі рееміграції присвячено праці У. Я. Садової [4; 5]. Попри вагомий доробок зарубіжних і українських науковців, низка проблем ВПО залишається не вирішеною. Зокрема подальшого дослідження потребують окремі питання інтеграції вимушено переміщених осіб для пошуку оптимальних шляхів їх вирішення.

*Метою статті є висвітлення соціокультурних аспектів інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючих регіонах за результатами авторського*

соціологічного обстеження, ідентифікація основних проблем у цій сфері та розробка рекомендацій щодо шляхів їх вирішення.

Згідно з українським законодавством, внутрішньо переміщені особи визначаються як люди, які вимушені рятуватися втечею, або покинути місце свого постійного проживання у результаті, або з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних лих чи техногенних катастроф [6]. На місцях прибуття мігрантів основною є проблема їх адаптації за новим місцем проживання. У контексті цього дослідження під адаптацією розуміємо кількоетапний динамічний процес взаємного пристосування внутрішньо переміщених осіб і приймаючого соціуму. Суб'єктами адаптації з боку приймаючого соціуму є: органи державної влади, місцевого самоврядування, громадські організації, різноманітні соціальні інститути, а також місцеві мешканці та представники інших груп і національних меншин. Серед відомих основних стратегій адаптації (інтеграція, асиміляція, сегрегація / сепарація, маргіналізація) найбільш оптимальною як для окремого індивіда, так і для цілого суспільства є модель інтеграції. Згідно з цією моделлю, інтегрована особа (група осіб) здобуває ті самі права і обов'язки, що і решта членів суспільства, стає його частиною, повноправним і активним суб'єктом. Успішна реалізація інтеграційної моделі можлива лише при умові того, що середовище приймаючого соціуму є відкритим і сприятливим для цього, з одного боку, і добровільного вибору інтеграційної моделі, відповідного прагнення самого адаптанта – з другого. Основою формування такого середовища слугує інформація про основні проблеми і потреби внутрішньо переміщених осіб. Джерелом такої інформації здебільшого слугують соціологічні обстеження.

Одним з найважливіших показників інтегрованості внутрішньо переміщених осіб у приймаючий соціум є рівень їх зайнятості та соціально-психологічний стан. Для висвітлення цих питань скористаємося результатами анкетного опитування ВПО, яке було проведено авторами цієї статті у складі робочої групи відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» спільно з працівниками Міжнародного благодійного фонду «Карітас України» весною 2015 р. в окремих регіонах України. Анкета розповсюджувалась серед повнолітніх осіб, які покинули місця свого постійного проживання у зв'язку зі збройним конфліктом та окупацією частини України у 2014-2015 р., і звертались за допомогою до регіональних організацій Карітасу України (члени багатодітних сімей, пристарілі особи, неповносправні громадяни або їх опікуни тощо). Усього опрацьовано 595 анкет з різних регіонів України (Волинська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Харківська області та м. Київ). Таким чином, опитування є репрезентативним для найбільш вразливих груп населення. Слід зауважити, що дослідженням охоплено як регіони із найвищою часткою внутрішньо переміщених осіб у загальній чисельності населення області (наприклад, Харківська і Донецька області), так і регіони, де цей показник є найнижчим (наприклад, Львівська та Івано-Франківська області). Порівняльний аналіз результатів дослідження контрастних регіонів підсилює їх наукову значимість.

Результати опитування підтвердили гіпотезу про те, що з окупованої території першочергово виїжджають жінки з дітьми. Загалом чоловіки складають лише 21% респондентів. Більшість респондентів – молодь (18-34 р. – 44%) та особи в активному працездатному віці (44%). Частка осіб пенсійного віку є доволі малою (12,1%). У віковій структурі переселенців більшу частину складають молоді особи у віці до 35 років в Одесі (62,5%) та Запоріжжі (57,3%). В Івано-Франківську їх частка найменша і становить 32,3%. Максимальні частки ВПО у віці від 35 до 59 років у Києві (56,4%) та Івано-Франківську (51,7%), а мінімальна – в Одесі (25,2%). Групи осіб передпенсійного та пенсійного віку у структурі ВПО

найбільш чисельними виявились у Харкові (18,3%), Івано-Франківську (16%), Краматорську (13,4%) та Одесі (12,3%).

Опитування показало відносно високий освітній рівень вимушених переселенців. Важливо зауважити, що рівень освіти респондентів виявився вищим від середнього рівня освіти населення тих регіонів України, з яких вони виїхали. Так, закінчену вищу освіту має понад третину ВПО (41,2%), базову та неповну вищу 7,1% і 5,8% опитаних відповідно. Науковий ступінь здобуло лише 1,5% респондентів і майже стільки ж навчаються чи вже закінчили аспірантуру (1,4%). Менше третини (26,6%) – представники робітничих професій з професійно-технічною освітою. Особи з нижчою кваліфікацією становлять 16,6% усіх респондентів (4,7% мають неповну, 11,9% – повну середню освіту).

Більшість учасників опитування – це вихідці з Донбасу (93,3%). У Донецькій області народилися та / або провели більшу частину свого життя 69,9% опитаних ВПО, у Луганській – 23,4%. Вимушені переселенці з АР Крим у загальній структурі ВПО складають менше одного відсотка (0,7%) респондентів, при цьому на час опитування вони проживали у м. Харкові (0,35%) та Львівській області (0,35%). Менше 5% респондентів вважає своєю батьківщиною інші регіони України, трохи менше половини з яких тимчасово у них і проживають.

Результати опитування показали, що найбільш гострою проблемою внутрішньо переміщених осіб є відсутність власного житла (84% опитаних). Майже половина респондентів вказали також на неможливість працевлаштування. Наступними за рейтингом важливості (за частотою вибору) є: брак коштів на найнеобхідніші речі (43%) та відсутність потрібного одягу (25%). Отже, відсутність роботи є однією з двох найгостріших проблем ВПО (після житлової проблеми). Так, якщо до переїзду більшість респондентів (70%) були забезпечені працею, то на момент опитування – лише 16%, а понад чверть учасників опитування (28%) перебували в активному пошуку роботи. Найвищий рівень зайнятості вимушених переселенців зафіксований у Волинській (32% респондентів цієї області) та Харківській (21%) областях, а найнижчий – у Запорізькій області (8%). Слід зауважити, що Харківська область належить до регіонів з найвищою часткою ВПО у структурі місцевого населення, а Волинська – з найнижчою [2, с. 16]. Тому можна припустити, що у Харківській області діють відносно ефективні механізми вирішення проблеми працевлаштування вимушених мігрантів. Найнижчу серед досліджуваних областей частку зайнятості ВПО у Запорізькій області, на наш погляд, можна пояснити двома обставинами. Передусім варто врахувати, що цей регіон характеризується високим рівнем безробіття, що особливо ускладнює процеси працевлаштування вразливих груп населення. Крім того, половину опитаних з цієї області становлять особи, які доглядають дітей або неповносправних членів сім'ї. Найбільше осіб, які доглядають дітей переїхало до Київської області (66%). Найвищі рівні економічної неактивності за причиною віку та стану здоров'я зафіксовано у Івано-Франківській і Донецькій областях.

Щодо вирішення проблеми власного працевлаштування, то третина респондентів готові й надалі продовжувати пошуки роботи за спеціальністю в Україні, близько 45% висловили готовність до зміни спеціальності, виду діяльності або проходження курсу спеціальної професійної підготовки чи перепідготовки; ще 12% опитаних хотіли б відкрити власну справу. Загалом результати дослідження виявили невисокий рівень міграційної готовності його учасників. Так, частка осіб, котрі їздили б за кордон на тимчасові заробітки, складає лише 3%. На тривалий час туди б виїхали 5% опитаних. Готовність виїхати за кордон на постійне місце проживання висловили ще 5% респондентів.

Дослідження показало певні відмінності у способах вирішення проблеми працевлаштування, які обирали респонденти, залежно від регіону їх тимчасового проживання. Зокрема, найбільша серед усіх досліджуваних регіонів налаштованість респондентів на зовнішню трудову міграцію та на відкриття

власної справи спостерігається у Львівській області. Так, намір виїхати за кордон на постійне місце проживання висловило 14% опитаних у цьому регіоні, на тривалий час – 13% і ще 4% обрали варіант тимчасових заробітків в інших країнах. Кожен четвертий учасник опитування у Львівській області хотів би розпочати власну справу для забезпечення себе і своєї сім'ї необхідним доходом.

Найгострішою проблемою нематеріального характеру, яка найбільше турбує ВПО на новому місці проживання, є відсутність миру в Україні. На неї вказало 84% опитаних. Ще однією важливою проблемою є неможливість бути разом із сім'єю (43%). Вона пов'язана з тим, що часто переїжджають неповні сім'ї – матері з дітьми, рятуючи тих від небезпеки. Важливо зауважити, що такі варіанти відповіді як «мовні проблеми», «конфесійні проблеми», «прояви агресії зі сторони оточення», «недовірливе ставлення з боку місцевих мешканців» тощо. отримали досить мізерну кількість вибору. Такий результат може слугувати одним з підтверджень того, що проблема протиставлення, конфлікту між мешканцями Східної і Західної України є штучно створеною і надуманою.

Ще одним підтвердженням зробленого вище висновку слугують відповіді переселенців на запитання «Чи змінилась Ваша думка про мешканців нового регіону перебування?». Частки осіб, які відзначили зміну такої думки (суттєву чи часткову) в позитивному напрямі та тих, у кого вона не змінилась, а залишилась доброю, розподілились рівномірно – приблизно по 43%. При цьому частки осіб, які зауважили суттєву зміну думки у позитивному напрямі, найвищими є у Львівській (28%) та Івано-Франківській (23%) областях. Вказані області відзначаються також найвищими частками осіб, у яких думка про мешканців приймаючого регіону була і залишилась позитивною. Вони становлять по 55% респондентів кожної з цих двох областей, у той час як у Волинській – усього 25%, а у Харківській – 33%. Водночас майже кожен десятий з усіх опитаних ВПО вказав на негативні зміни своєї думки про місцевих жителів. Найбільше таких респондентів у Харківській і Волинській областях, які становлять по 19%.

Позитивним індикатором соціокультурної інтеграції вимушено переміщених осіб є те, що значна їх частина відчуває до себе повністю доброзичливе (27%) або здебільшого доброзичливе (42%) ставлення з боку місцевих жителів. Майже чверть опитаних оцінюють таке ставлення як нейтральне, а 8% – як здебільшого негативне. Лише 0,3% респондентів відчули повністю негативне до себе ставлення у приймаючому соціумі. Розподіл відповідей на це запитання у регіональному розрізі показав, що частка опитаних, які відчувають до себе повністю позитивне ставлення, вищою є у західних областях України. Натомість, у східних – частіше спостерігається нейтральне ставлення місцевих жителів до вимушених переселенців (рис. 1).

Однією з важливих соціокультурних характеристик ВПО є їх ставлення до держави, її територіальної цілісності, суверенітету. Цю проблему ми спробували дослідити за допомогою визначення позиції респондентів щодо факту приєднання АР Крим до Росії. Три чверті опитаних висловили негативне ставлення, а 17% залишились байдужими до цієї події. Решта учасників опитування, що становить усього 7%, позитивно сприйняли цей факт. При цьому найбільшу частку такі респонденти складають у місті Краматорську (12% опитаних цього регіону). Натомість, у Київській та Одеській областях жоден з учасників опитування не обрав цей варіант відповіді. Майже кожен третій учасник опитування в Одеській області і кожен четвертий – у Харківській продемонстрували байдуже ставлення до анексії Криму. Найменше «байдужих» у Івано-Франківській і Львівській областях. Натомість ці області відзначаються найвищою часткою респондентів, які висловились негативно щодо цієї події. Таким чином, це дає підстави для висновку, що вимушені переселенці обирали регіони, близькі їм за домінуючими світоглядними орієнтаціями і настроями населення.

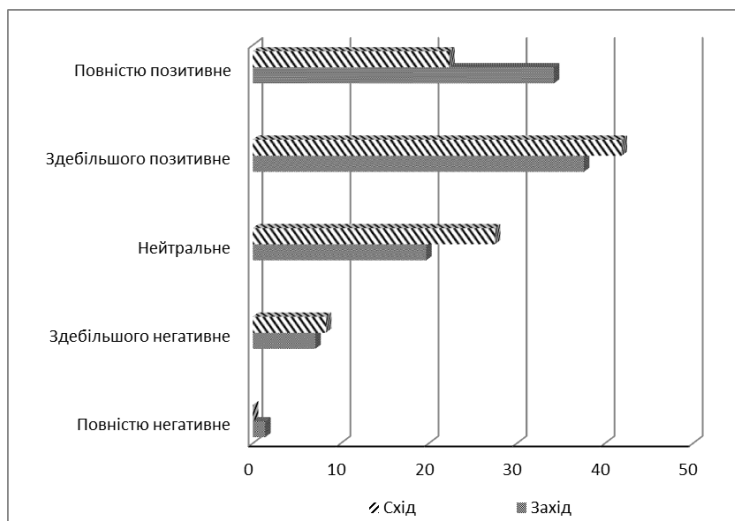


Рис. 1. Оцінка респондентами ставлення до них місцевих жителів (у % до опитаних у кожному регіоні)

Складено на основі результатів соціологічного дослідження 2015 р.

Підтвердженням цієї гіпотези слугує регіональний розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вважаєте ви себе віруючою людиною?». Загалом більшість ВПО (87%) вважає себе віруючими людьми. У регіонах, які відзначаються вищою в Україні релігійністю населення, частка «віруючих» серед вимушених переселенців теж є найвищою і становить 98% у Івано-Франківській та 97% – у Львівській областях. Якщо загалом 13% опитаних дали негативну відповідь на це запитання, то у Харківській області вони становлять аж 26%.

При розробці заходів для вирішення найактуальніших проблем вимушено переміщених осіб і проблем зайнятості, зокрема, основне значення мають їх плани на майбутнє. Адже різні моделі поведінки внутрішніх мігрантів потребують відповідних методів регулювання. Так, результати дослідження показали, що понад третину респондентів прагнуть повернутися на малу батьківщину, а менше третини – не визначились зі своїми планами на найближче майбутнє. Понад чверть усіх опитаних вимушених переселенців вирішили залишитись у регіоні свого тимчасового перебування. Лише 3% респондентів мають намір виїхати за кордон. Серед інших варіантів учасники дослідження дописували: «хочу жити в Україні», «повернуся додому при умові повернення відповідних територій до складу України».

Регіональний розподіл відповідей респондентів на запитання щодо їх планів на майбутнє показав, що найвища частка осіб, котрі хочуть залишитись у регіоні свого поточного перебування, виявилась у Київській та Івано-Франківській областях. Вона становить майже половину опитаних у цих областях. Таку ситуацію у Київській області можна пояснити кращими можливостями щодо отримання житла і роботи, порівняно з іншими регіонами України. Щодо Івано-Франківської, то туди переїхала значна кількість осіб передпенсійного і пенсійного віку, очевидно, заздалегідь маючи намір там залишитись.

Результати дослідження показали, що найвища частка осіб, які мають намір повернутись на малу батьківщину, зафіксована у Донецькій (м. Краматорськ, 52%), Запорізькій (43%) та Харківській (41%) областях. Це можна пояснити тим, що більшість людей, які не мали жодного бажання змінювати місце свого проживання, рятуючи своє життя, переїжджали у більш безпечні територіально суміжні, близькі регіони, щоб при першій можливості повернутись додому.

Намір виїхати за кордон найбільше респондентів висловило у Харківській (9,4% опитаних цієї області), Львівській (6,4%) та Одеській (6,3%) областях. Географічне розташування Одеської і Львівської областей дозволяє зробити припущення, що переселенці розглядають їх як певний трамплін для еміграції за кордон. Щодо Харківської області, то тут, можливо, деяка частка респондентів планує виїхати до Росії. Однак світоглядні орієнтації опитаних у цій області, показують, що більшість з них мають чітку проукраїнську позицію, що дає підстави для висновку про зовсім незначну кількість потенційних емігрантів до РФ. Крім того, аналіз динаміки середньомісячної зарплати за останніх 5 років (2010-2014 рр.) показав, що у Донецькій області рівень оплати праці завжди був вищий, ніж в середньому по Україні, у той час як у Харківській, Одеській і Львівській областях – навпаки, нижчий [7, с. 164]. Тому, очевидно, що у цих областях частина внутрішньо переміщених осіб не можуть досягнути бажаного рівня доходу і вбачають вихід у заробітках (а то й виїзді) за межами України.

Результати опитування показали, що рішення ВПО щодо місця майбутнього проживання здебільшого залежить від встановлення миру в Україні (78%). Крім того, важливе значення для учасників опитування має наявність житла як у регіоні їх теперішнього перебування (17%), так і у вимушено покинутому ними регіоні (11%). Власне це і пояснює, чому третина респондентів не визначилась зі своїми планами на майбутнє. Очевидно, якраз серед цієї групи опитаних найбільше хотіли б повернутись додому, та не бачать довгоочікуваного миру у найближчій перспективі. Підтвердженням цієї тези слугує регіональний розподіл відповідей на це запитання. Так, у регіонах, де зафіксована найвища частка переселенців, які прагнуть повернутись на малу батьківщину, а це Запорізька, Донецька і Харківська області, найвищою є частка опитаних, які зазначили, що їх рішення залежить від встановлення миру в Україні – відповідно 87%, 84% і 84% респондентів у кожній області. Водночас у регіонах, де зафіксовано найвищу частку респондентів, які висловили бажання там залишитись, найменшою виявилась частота вибору варіанту відповіді, що їх рішення щодо майбутнього місця проживання залежить від встановлення миру в Україні. Зокрема, в Івано-Франківській області вона становить 58%, а у Київській – 61%. Натомість, у цих областях порівняно високою є частка осіб, для яких важливою є наявність житла у регіоні їх теперішнього перебування. Цей варіант відповіді обрало 42% опитаних у Київській і 38% – у Івано-Франківській областях. Крім того, у цих регіонах порівняно вищою є частка осіб, для яких важливою є наявність місця праці у регіоні їх теперішнього перебування. Так, якщо загалом для всіх опитаних вона становить 8%, то в Івано-Франківській області – 15%, а у Київській – 13%.

На допомогу від держави щодо облаштування житла і побуту у регіоні їх теперішнього перебування сподівається кожен десятий опитаний. Найменше такі очікування висловлюють у Харківській (5%) і Запорізькій (6%) областях. Найбільше надій на державу покладають респонденти в Івано-Франківській (21%) і Одеській (19%) областях. Як зазначалось раніше, у двох останніх областях найвищою є частка осіб передпенсійного і пенсійного віку, що частково пояснює встановлені міжрегіональні відмінності у відповідях на це запитання.

Результати соціологічного обстеження дають підстави зробити висновок, що вимушені переселенці здебільшого обирають регіони, де світоглядні орієнтації більшості мешканців відповідають або близькі їхнім особисто. Цим частково можна пояснити відсутність виражених ознак соціальної напруги, соціокультурних конфліктів між ВПО та населенням приймаючих регіонів. Загалом ставлення внутрішньо переміщених осіб і мешканців приймаючих регіонів здебільшого є взаємно позитивним. Водночас варто зауважити, що у західних областях України найвищими є частки осіб, які відчувають повністю позитивне ставлення місцевих мешканців, і респондентів, котрі суттєво змінили свою думку про місцеве населення у позитивному напрямі.

Обстеження уможливило ідентифікацію двох основних проблем вимушених переселенців, а саме: відсутність власного житла та труднощі працевлаштування. При розробці моделей вирішення найактуальніших проблем внутрішньо переміщених осіб принципове значення мають їх наміри і настрої щодо майбутнього місця проживання. Опитування показало, що більшість з них прагнуть повернутись до рідних домів або ж ще не визначились, і тільки чверть респондентів має намір залишитись у регіоні свого поточного перебування. При цьому частка переселенців, які бажають залишитись, зростає зі збільшенням відстані від зони конфлікту. У західних областях України, де частка таких осіб є найвищою, першочергового вирішення потребує проблема раціонального розселення вимушених мігрантів і забезпечення їх постійним житлом. Щодо працевлаштування ВПО, то у цих регіонах доцільним є: надання тимчасових пілг працевлаштування за працевлаштування переселенців; створення сприятливих умов для самозайнятості та підприємницької діяльності цієї групи осіб; створення єдиної бази вакансій і шукачів роботи; покращення поінформованість ВПО про можливості працевлаштування в окремих регіонах України та за кордоном. З огляду на те, що майже половина опитаних висловили готовність до зміни спеціальності, виду діяльності, проходження спеціальних курсів, налагодження ефективної системи професійної підготовки і перепідготовки робочої сили може стати дієвим способом покращення можливостей працевлаштування вимушених переселенців.

В областях, де переважає частка ВПО з чітким прагненням повернення на малу батьківщину (Донецька, Запорізька, Харківська області), актуальним є розширення тимчасових форм зайнятості, активізація залучення переселенців до громадських робіт. Враховуючи, що у структурі вимушено переміщених осіб є значна частка жінок з дітьми, які потребують догляду, необхідним є стимулювання гнучких форм зайнятості (надомна праця, гнучкий графік робочого часу, робота за викликом тощо). Окрім вирішення проблем соціально-економічного характеру, надзвичайно важливим є проведення інформаційної, просвітницької роботи з населенням, особливо у східних регіонах України.

Насамкінець, важливо зауважити, що основною умовою повернення вимушених внутрішніх мігрантів до своїх домівок і вирішення їх найгостріших проблем є встановлення миру і територіальної цілісності України. Для досягнення цієї надважливої цілі держава має повною мірою виконувати свої соціальні функції, а українські громадяни згуртуватись воедино у самовідданій праці, взаємопідтримці та протидії зовнішнім загрозам.

#### Список використаних джерел

1. Обліковано 1785740 переселенців. Міністерство соціальної політики України. – 2016. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
2. Лібанова Е. М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 8 жовтня 2014 р.) / Е. М. Лібанова // Вісник Національної академії наук України. – 2014. – №12. – С. 15-24.
3. Малиновська О. А. Шляхи вирішення проблеми внутрішньо переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду : аналітична записка / О. А. Малиновська // Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. Серія «Соціальна політика». – 2015. – №9. – Режим доступу: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac\\_probl-a598d.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac_probl-a598d.pdf)
4. Садова У. Я. Інтереси внутрішньо переміщених осіб в епіцентрі інституційних зусиль української держави / У. Я. Садова, Н. І. Андрусин // Регіональна економіка. – 2016. – № 1. – С. 196-198.
5. Методичні рекомендації щодо проведення регіонального обстеження внутрішньо-переміщених осіб-громадян України / редкол.: Садова У.Я., Магковський С. О., Гринькевич О. С. ; ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього». – Львів, 2014. – 40 с.
6. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. №1706-18 / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
7. Праця України у 2014 році : стат. зб. / Державна служба статистики України ; відп. за випуск І. В. Сенік. – К. : Консультант, 2015. – 280 с.

**References**

1. Oblikovano 1785740 pereselentsiv [Recorded 1785740 displaced] (2016). Website of Ministry of Social Policy of Ukraine. Retrieved from <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index> [in Ukrainian].
2. Libanova, E.M. (2014) Vymushene pereselennia z Donbasu: masshtaby ta vyklyky dlia Ukrainy [Forced resettlement of Donbas: the scale and challenges for Ukraine]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 12, 15-24. [in Ukrainian].
3. Malynovska, O. A. (2015). Shlyakhy vyrishennya problemy vnutrishn'o peremishchenykh osib: deyaki uroky iz zarubizhnoho dosvidu [Ways of solving the problem of internally displaced persons: Some lessons from foreign experience]. *Website of National Institute of Strategic Studies in Ukraine*, Series «Social Policy», Issue 9. Retrieved from: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac\\_prob1-a598d.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac_prob1-a598d.pdf) [in Ukrainian].
4. Sadova, U. Ya. & Andrusyshyn, N. I. (2016). Interesy vnutrishn'o peremishchenykh osib v epitsentri instytutysijnykh zusyil' ukrain's'koi derzhavy [The interests of internally displaced persons in the epicenter of institutional efforts Ukrainian state]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 1, 196-198 [in Ukrainian].
5. Sadova, U. Y., Matkovskyy, S. O., & Hrynkevych, O. S. (Eds.) (2014). *Metodychni rekomendatsii schodo provedennia rehional'noho obstezhennia vnutrishn'o-peremishchenykh osib-hromadian Ukrainy [Methodical recommendations for conducting a regional survey of internally displaced persons, citizens of Ukraine]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
6. Supreme Council of Ukraine (2014). *Pro zabezpechennya prav i svobod vnutrishn'o peremishchenykh osib [On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons]*: Law of Ukraine, adopted on 2014, October 20, 1706-18. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> [in Ukrainian].
7. State Statistics Service of Ukraine (2015). *Pratsya Ukrainy u 2014 rotsi [Labor of Ukraine in 2014]* (Statistical publication). Kyiv: Consultant. [in Ukrainian].

**Ryndzak O. T. Social and cultural aspects of the integration of internally displaced persons in the regional dimension.**

*The article is devoted to covering of social and cultural aspects of the integration of internally displaced persons in host regions of Ukraine. The survey enabled the identification of two key problems of IDPs, they are: absence of their own homes and difficulties of finding a new suitable job. Social and cultural tension between local residents and internal migrants was not found. Probably this can be explained by the fact that such persons mostly chose regions with domination of ideological orientations and attitudes, close to them personally. Besides, it was found that internal forced migrants in western regions feel mostly friendly, and in the east – positive and neutral treatment of the local population was observed. Generally, internally displaced persons had good impression about the inhabitants of the host regions, or changed it in a positive direction after their moving. Consideration of attitudes and intentions about future residence of internally displaced persons is very important in developing ways of solving their actual problems. The survey showed that most of them tended to return to their homes or were still undecided, and only a quarter of respondents intended to stay in their current region of residence. In the western regions, where the percentage of such people is the largest, it is important to solve the problem of their rational resettlement and to provide them with permanent dwelling. Besides, it is advisable to create favorable conditions for self-employment and entrepreneurship of internally displaced persons and to provide incentives to employers for employing such persons. In the eastern regions, with high percentage of internal migrants with a clear desire to return to their homes, it is important to extend the temporary forms of employment, to stimulate the involvement of immigrants in public works. There are many women with children requiring care among IDPs. That's why it is very important to stimulate flexible forms of employment (homework, flexible working hours, work on call, etc.). And last but not least, under current conditions it is necessary to conduct informational and educational work with the population, especially in the eastern regions of Ukraine.*

*Keywords: internally displaced persons (IDPs), research, integration, issues, employment, attitudes.*

*Риндзак Ольга Тарасівна – кандидат економічних наук, докторант відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України» (e-mail: olichkar@yahoo.com).*

*Ryndzak Olha Tadeyivna – Ph.D. (Econ.), Doctoral Postgraduate of the Department of social and humanitarian development of the region of the SI «Institute of Regional Research n.a. M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine».*

Надійшло 04.08.2016 р.